

elen, zich  
ebouw een  
ledenver-  
leerende  
oderamen,  
voorzitter,  
dingen, en  
ht klagen,  
de heilige  
adering in  
sienstoeffe  
te verdere  
in we het  
ander, ge-  
omt, waar-  
vigen", een  
igen, daar-  
vergadering  
an verga-  
nze gods-  
ook waar  
den achter-  
uitdrukking  
voor in de  
1 zich aan-  
de heilige  
onderlinge  
nu is niet  
modelle-  
inst, waar  
zijn. Daar-  
omst, d. i.  
elkanders  
atechismus  
bij het ant-  
iet spreekt  
Huis Gods,  
eeredienst,  
at de ge-  
te ver-  
gemeente  
op.  
saam, dat  
aan het ge-  
geloovigen  
r, luchtig  
er hangt  
r, dan ver-  
ucht, gelijk  
un "hage-  
oud, dan  
men geen  
en in een  
ge. Waar-  
gebruikt  
d leren we,  
particuliere  
rs was het  
zoo begon  
men geen  
uw karak-  
als een  
aald word  
en of door  
maar die  
or de aan-  
eente.  
um dat ka-  
n aan te  
dienst in  
le Kahlil of  
, waar elk  
omen toe,  
eloovigen",  
ig karakter  
et elke ge-  
gesteld  
deren kant  
rakter van  
g ook bij  
doorgaan,  
t het van-  
ij die deze  
niet mag  
gillig in-  
te vergade-  
ene rege-  
a casu, de  
tot uitlog  
iturgische  
vraagstuk  
thans han-  
g quaestie,  
s Woords  
oedvinden  
turgie. En  
i deze be-  
i zekere  
a waaraan  
punt dan  
staat nu  
wezen der  
gemeente  
een ver-  
ente, dan  
ente daar  
Dienaar en  
recht  
aar dan  
gel, onder  
de verga-  
ordering  
g, of de  
ten deze  
in weinig  
epert en  
lat begin-  
aderingen  
lij regle-  
tatter van  
even, hoe  
r andere

die een slap reglement hebben, dat den voorzitter veel vrijheid laat; en nog andere, die zelfs geen huishoudelijk reglement bezitten, en den voorzitter derhalve in alles vrij laten begaan.

Maar het beginsel blijft bij dit alles onaangetast.

Wil een vergadering, die dusver geen huishoudelijk reglement had, er morgen een maken, dan doet ze het, en bindt den voorzitter. Of ook wil een vergadering, die in haar huishoudelijk reglement dusver den voorzitter veel vrijheid liet, morgen den dag die vrijheid beperken, dan is er niets, dat haar dit belet.

Een vrijgelaten voorzitter oefent alzoos deze zijn vrije beschikking uit, niet uit eigen hooft, niet krachtens eigen machtsvolheid, maar altoos onder uitgesproken of stilzwijgend goedvinden der vergadering; en het staat aan de vergadering, en niet aan hem, om te bepalen, in hoeverre deze zijn vrijheid van beweging blijven zal wat ze dusver is, of allens zal worden vermindert.

Toegepast op ons onderwerp beteekent dit derhalve, dat er drielei soort kerken zijn. Kerken die den Dienaar bij den eeredienst ganschelijk niet binden; kerken die hem ten deele binden, en ten deele vrijlaten; en zoo ook kerken, die alles haarfijn omtrent den eeredienst voorschrijven.

Maar alle deze drie soorten van kerken staan desniettemin in beginsel gelijk, insoverre de toestand, gelijk die geschapen werd, en in zijn voortbestaan geduld wordt, afhankelijk van het goedvinden der gemeente, en het de gemeente is, die het recht en de bevoegdheid bleef bezitten, om in den bestaanden toestand wijziging te brengen.

Wil een kerk die nu een Dienaar in alles bindt, hem voortaan vrij maken, dan geschiedt het alzoos. Wil een kerk die hem in het eene wel, en in het andere niet bond, hierin wijziging of onderscheiding aanbrengen, dan doet ze het desgelijks. En ook, wil een kerk, die dusver een Dienaar in alles vrij liet, hem voortaan ten deele binden, dan wordt die band aangelegd.

Waat wel kan een Dienaar door zijn kerkeraad gesteund, het recht der gemeente ten deze weersstaan, maar dan randt hij, en met hem de kerkeraad, het algemeen priesterchap der geloovigen aan, en zal de gemeente den kerkeraad anders moeten saamstellen.

Ea is het dat de kerkeraad door strenge coöptatie ook dit verzet breekt, dan kan een gemeente wel gedwarsboomd worden, maar toch nooit naar recht, en nooit anders dan met verkrachting van het gemeentewet; en dan hangt het van op zichzelf onberekenbare gevolgs af, of een gemeente in staat zal blijven tegenover dezen clericalen tegenstand haar van Christus ontvangen rechten al dan niet te handhaven.

Ook zonder op iets anders te zien, dan op het karakter van een "vergadering" als zodanig, is derhalve het uitgangspunt voor het Liturgisch karakter van den eeredienst hiernede reeds gevonden.

Is de godsdienstoefening het houden van een onderlinge bijeenkomst", en alzoos een "vergadering" van de gemeenteleden, dan staat het hiernede tevens vast, dat er voor de wijze, waarop de Dienst in het heilige zal toegaan, zekere regel moet gesteld worden, zoodra de gemeente zelve dit verlangt.

Doch hiernede is nog niets dan het uitgangspunt gewonnen.

Er komen toch bij den eeredienst nog gansch andere factoren in het spel, die aan deze soort vergaderingen der gemeente een geheel bijzonder en eigenaardig karakter leenen.

En dan zij er in de eerste plaats op gewezen, dat de gemeente in haar vergaderingen niet alleen zelve vergadert, maar er ook een *samenkomen met haar God* zoekt.

Onder het Oude Testament heette de Tabernakel *de Tente der samenkomst*, de *Ohel Mo'ed*, en hiernede drukt de Schrift uit, niet dat al het volk in die Tente samenkwam. Daartoe toch was die Tente veel, veel te klein. Maar wel, en heel anders, dat in deze Tente *God samenkwam met zijn volk*.

Hij woonde symbolisch-reel boven het Verzoendeksel in het Heilige der heiligen.

Waar de Tabernakel stond, was de plaats zijner ruste, en nu was het de priester, die als aan het hoofd van het volk, en in naam van dat volk, tot God in het heiligdom naderde, om haar God tegemoet te treden, en met Jehova saam te komen.

Die hooge, heilige gedachte nu is niet een voorbijgaand denkbeeld.

Alle godsdienst, alle echte religie is een zoeken van de gemeenschap des Heeren HEEREN. Zoo is het voor een ieder persoonlijk, en zoo is het ook voor de gemeente als geheel genomen.

Voor u zelf in uw eigen hart waakt het dieper religieus gevoel dan pas op, als ge iets ontwaren moogt van de zalige nabijheid des Heeren, en het nabij God te zijn aan u en in u verwezenlijkt wordt.

Een God van verre beweegt het vrome gemoed niet, en zalig noemt daarom de Psalmist "dien God heeft verkoren en doet naderen."

En juist ditzelfde nu, geldt evenzoo voor de gemeente.

Ook de gemeente leeft slechts in die oogenblikken geestelijk op, als ze saam, als gemeente, de nabijheid van haar God ontwaart, en de tegenwoordigheid van den Heilige ontdekkend mag, d. i. wanneer ze in haar saamvergaderingen tevens *samenkomt met haar God*.

## Een schrede terug.

Eerlijkheidshalve moeten we er onze lezers op wijzen, dat Ds. Littooy in zijn tweede opstel, geplaatst in de *Zuidere Kerkbode*, No. 23, een schrede rugwaarts doet.

Had hij in het vorig opstel onomwonden uitgesproken, dat de daad der instorting van het nieuwe leven, niet middellijk, maar onmiddellijk toeging, nu schrijft hij een en ander, waardoor de zaak juist omgekeerd komt te staan, en de wedergeboorte wordt voorgesteld, als toch plaats grijpend door middel van de predikatie des Woords.

Doch ziehier zijn eigen woorden:

Dat leven uit God wordt hun evenwel niet door het verbond, de beloften en den doop als door een zeker voertuig gegeven. Maar de Heere God schept het overeenkomstig zijn verbond en zijne beloften in het hart der kinderen. Alleen in zoover en in dezen zin geschiedt het onmiddellijk. Hebben wij nu niet met de kinderen, maar met hen te doen die het Woord Gods kunnen hooren, zie, dan komt naar Gods wijs beitel en groote goedheid bij het verbond, de beloften en het sacrament des doops ook nog de bediening des Woords. En deze bediening moet allen creaturen deelachtig worden gemaakt. De Vader werkt door den Heiligen Geest en de bediening zijns Woords met het oog op en in zoover ook weer door de beloften, die hij, in betrekking tot de heidenen, den Zoon gaf. Overeenkomstig deze beloften en zijn eeuwig voornemen wederbaart en wederbaart Hij duizenden bij duizenden heidenen, onder en door de prediking van het Evangelie. Want naar zijne vrijmacht maakt Hij door de dwaasheid der prediking zalig, die gelooven. Paulus zegt dienovereenkomstig (m.i. toch geldt dit zoowel in betrekking tot de Heidenen als de Joden):

"Naar zijnen wil heeft Hij ons gebaard, door het Woord der waarheid" (Jac. 1: 18). En in 1 Petr. 1: 23: "Gij, die wedergeboren zijt, niet uit vergankelijk, maar uit onvergankelijk zaad, door het levende en eeuwig blijvende Woord van God." In 1 Cor. 4: 15 luidt het: "Want in Christus Jesus heb ik u, door het Evangelie aangeleerd." Het heeft God behaagd, door de dwaasheid der prediking zalig te maken, die gelooven," schrift bij 1 Cor. 1: 21.

Trouwens, in het gehele Nieuwe Testament wordt er, waar er sprake is van het werk der zaligmaking, nadruk gelegd, op de bediening van het Verbond en het Woord Gods.

Maar... uit de aangehaalde plaats, 1 Cor. 4: 15 blijkt voor ons dunkt mij genoegzaam, dat het "steelen" of baren — dewijl het daar aan Paulus wordt toegekend — niet zoo moet worden opgevat, dat, of Paulus of het Woord als zodanig het werk der wederbaring door intensieve, d.w.z. door innerlijke kracht verricht. Hoewel het m.i. toch ook niet geheel zonder en buiten de bediening van het Verbond en het Woord geschiedt. Het is er mee als met de wonderen. Hij, de Heere, verricht het wonder. Ja, onmiddellijk. Maar toch ook weer, door Mozes, door de profeten, en door het woord, dat God door hen sprak, zoo bijv. zeide God tot Mozes: "Zeg den kinderen Israels, dat zij voorttrekken"; en Petrus zeide: "In den naam van Jezus Christus... neem u bedekke op en wandel".

Omdat zij hierin medearbeiders Gods zijn, wordt aan hen en aan hun woord wel het wonder toegeschreven. Zoo nu is het ook in betrekking tot de wedergeboorte, in 1 Cor. 4: 15 en Jac. 1: 18 enz. God geeft in dien weg, onder en door die genademiddelen en den menschen het nieuwe leven.

Daarmee wil ik echter niet zeggen, dat wij om die weldaad van het genadeverbond deelachtig te worden, bepaald onder de prediking des Woords moeten verkeeren; immers in de prieste jengd, op het krankbed en elders maakt Hij vele geestelijk doode zondaren levend; doch dat dit geheel buiten het Verbond, de beloften en het Woord om zou gaan, weersprek ik.

Voorts zeg ik: het Woord is een licht en het is levend en krachtig; maar wat baat het een blinde dat de Zonne der gerechtigheid op middaghoogte staat en schijnt; en wat baat het den geestelijk dooden zondaar, dat God hem roept.

Zoolang de Heere hem niet het leven en het licht schenkt, baat hem dat niets.

Wij moeten het leven ontvangen, om te zien, te hooren en te gelooven.

Levend maken dat doet God en God alleen; dat doet Hij door zijn scheppend Woord. Met het oog hierop alleen kunnen wij dan ook zeggen, dat de wedergeboorte onmiddellijk plaats heeft.

Naar het mij voorkomt, is het maar de vraag: hoe, en van welken kant men het beziet.

Nu zal men, na dit met aandacht gelezen te hebben, ons tegenwerpen, dat Ds. Littooy geen schrede rugwaarts doet, want dat hij ook nu nog erkent, dat "God in zooverre onmiddellijk wederbaart," dat God alleen levend maakt door zijn scheppend Woord," en dat we eerst het leven ontvangen moeten om te kunnen zien, hooren en gelooven."

En dit stemmen we ook toe, maar ontkend kan dan toch niet, dat hij naast de onmiddellijk wedergeboorte, wel terdege de middellijk wedergeboorte plaatst, de eerste bij de kleine kinderen, de tweede bij de volwassenen, en zegt dat "het er maar van afhangt van welken kant men het neemt."

Op die wijs komen we niet verder.

Dan toch gaat een ieder, met beroep op de Heilige Schrift, terstond weer zeggen, dat de middellijk wedergeboorte voor volwassenen regel, en de onmiddellijk wedergeboorte een uitzondering is, alleen voorkomende bij die kinderlieds die God vroeg oproept naar zijn hemelsch koninkrijk.

Leerden nu daarentegen onze Gereformeerde vaders, duidelijk en welbewust, gelijk een ieder welhaast uit de schoone studie van wijlen onzen broeder Kramer over het *Verband tusschen Doop en Wedergeboorte*, zien zal, dat we in den regel de wedergeboorte voor den Doop hebben te plaatsen, dan klopt de eene voorstelling op de andere niet.

Toch versta men wel, hoe dat komt.

De apostolische geschriften spreken alleen van menschen, die eerst op volwassen leeftijd in het Verbond zijn gekomen, en dus ook eerst op volwassen leeftijd tot Christus bekeerd zijn.

Een toestand als waarin wij thans leven kennen ze niet. Het tweede en derde geslacht moest nog geboren worden.

Vandaar dat in al hun uitspraken, van de bekeering op de wedergeboorte wordt teruggegaan. Nooit omgekeerd van de wedergeboorte tot de bekeering wordt voorgeschreden.

En verliest men dit nu uit het oog, en past men zooder hierop te letten, de apostolische uitspraak uit den toenmaligen tijd op onze kerken toe, ja, dan moet men wel in verwarring vervallen, en komen tot tegenstrijdige conclusies.

Iets waar dan nog bij komt, dat Ds. Littooy toont zeer wel het onderscheid tusschen het *scheppend woord* en het *gepredeikt woord* in te zien, maar nochtans plaatsen als 1 Petr. 1: 23 eenvoudig opvat, als ware het *onvergankelijk zaad* niets anders dan de gepredikte waarheid.

Sta daarom hier nogmaals de vraag: Komen we zoo niet op de Lutherse lijn uit Luthers eerste periode?

Toen toch had volgens Luther ook de prediking van het Woord een soort sacramenteel karakter.

Zijn denkbeelden verder uitspannende, geeft Ds. Bos in de *Vrije Kerk* thans ook zijn gevoelen over het ontstaan van het geloof, en dat wel in dier voege, dat z. i. niet alleen het *dadelijke geloof*, maar ook het *geloofsvermogen* vrucht is van zulk een werking des Heiligen Geestes, die tot stand komt door het instrument van het Woord.

Ziehier zijn eigen woorden.

Nu vragen we weer, of er ook verband is tusschen het geloof en het Woord, of de prediking des Woords. En dan kunnen wij niet anders zien, of dat verband bestaat, naar de uitspraken der Heilige Schrift. En dat verband bestaat niet alleen met het oog op het geloof, voor zoover het betrekking heeft op het bewustzijn, maar ook met het oog op het geloof als gave Gods en inlijving in Christus. Dat verband verstaan wij niet, als wij denken aan de kleine kinderen. Met hen werkt de Heilige Geest op bijzondere wijze. Echter nooit waar het Woord niet is; dat staat bij ons vast. Wij gelooven niet, dat de Heilige Geest het geloof werkt in kinderen, die buiten het Woord geboren worden; die geboren worden uit ouders, die geheel buiten het Genadeverbond staan; bijv. in kinderen van Heidenen en Mohammedanen, om maar de uiterste groep van menschen te nemen. Waat het Woord niet is, en de beloften niet zijn, kunnen wij niet aannemen, dat *daar* de Heilige Geest werkt, om het geloof te ontsteken. Het verband tusschen geloof en Woord houden wij dus vast, ook bij kleine kinderen. Doch in hen kan het geloof door den Heiligen Geest worden gewerkt, er zij nog het Woord kunnen hooren en verstaan. Hoe de Heilige Geest dat doet, weten wij niet. Maar dat Hij het doet, heeft zijn grond in de beloften, ook den kinderen der geloovigen gegeven, en tot die beloften behoort ook het geloof, door den Heiligen Geest gewerkt, zoowel als de belofte van wedergeboorte, rechtvaardigmaking en het eeuwige leven. — Wij moeten echter, tot recht verstand, bij die kleine kinderen niet blijven staan. Wij meenen, dat ook de Heilige Schrift dat niet doet. En raadplegen wij de Schrift, dan komt het verband tusschen geloof en Woord duidelijk uit. En dat niet alleen het geloof als bewuste werkzaamheid, waardoor wij al de weldaden van Christus aannemen, maar ook het geloof als vermogen, als gave Gods, en als inlijving in Christus en deelachtig worden van "des wortels en der vetigheid van Christus."

Paulus leert duidelijk, dat het geloof is uit het gehoor, en het gehoor door het Woord Gods. (Rom. 10: 17.) Doch dan moet de prediking gezegd worden, gelijk blijkt uit Lydia, wier hart de Heere opende, zoodat zij acht nam op hetgeen van Paulus gezegd werd. Ge ziet dan ook, dat de Heilige Schrift het geloof steeds aan het Woord, of de prediking verbindt. Nu eens met een: "Wie heeft onze prediking geloofd?" dan door aan het bevel der prediking aan alle creaturen het "die geloofd zal hebben" te verbinden, en dan weer door op de prediking te laten volgen: "er geloofden zooveel", of "zooveel dan zijn woord gaarne aannamen", of "opdat zij gelooven en zich bekeeren" enz. Al deze plaatsen uit te leggen in dezen zin: gaat dan heen, predikt allen creaturen, — den Heidenen bijv. — opdat zij zich *bewust* mogen worden, dat zij reeds Christus ingelijfd zijn; dat zij reeds het geloofsvermogen hebben; dat zij zelfs reeds van eeuwigheid in Christus waren. Met één woord, zoo te verstaan, dat het Woord of de prediking er alleen bij komt, om het bewustzijn der zaak, en niet de zaak zelve te werken, gaat niet aan. Het geldt hier niet een gewone werkzaamheid des verstands en des vertrouwens. Dan toch behoeft ons alleen de inhoud gezegd en verklaard te worden, en moet er gesproken, gereformeed, betoogd en aangedrongen worden, om den inhoud goed te verstaan, aan te nemen en te vertrouwen, om daarnaar te denken en te doen. Het Woord is ons *niet alleen* gegeven, om den inhoud van ons denken, weten en handelingen te bepalen. Het Woord is krachtig en als een scherp tweesnijdend zwaard. Het Woord is ook een middel, waardoor de Heilige Geest werkt. En tot het geloof werkt Hij *door het Woord*, om ons met Christus te vereenigen, opdat wij uit Christus en door Christus en om Christus alles zouden ontvangen wat tot onze volkomene zaligheid noodig is. Tot het oprecht geloof behoort meer dan iets anders kennen, *bet* kennen; iets anders vertrouwen en hartelijk vertrouwen, en ook dat werkt de Heilige Geest. In het oprecht geloof zit ook het geloofsvermogen, en in dat geloofsvermogen zit geestelijk leven, *waardoor* een mensch anders kan denken of weten; anders kan vertrouwen, en anders kan leven. Het oprecht geloof is een *levend* geloof. En dat leven des geloofs, waardoor de werking des geloofs ontstaat, werkt de Heilige Geest, door middel van het Woord, of de prediking des Woords. Dat leven des geloofs wordt niet zonder het Woord gewerkt, om dan alleen door het Woord de werkzaamheden des geloofs op te wekken en te regelen. Neen, ook het geloof, het geloof in zijn volle wezen, met alles wat er toe behoort, werkt de Heilige Geest door het Woord. Vandaar dat er in de Heilige Schrift nergens sprake is van het geloof, in welken zin ook genomen, zonder dat eerst het Woord werd gebracht, het Evangelie werd gepredikt. De prediking des Woords is dan ook niet alleen, om ons iets te zeggen wat wij te voren niet wisten, of om ons bewustheid te geven van iets dat wij te voren wel hadden, maar niet kenden, of niet wisten dat wij het hadden. De prediking des Woords is ook, en wel allereerst, om ons iets te *geven* dat wij te voren niet hadden: om ons Christus te geven; om ons met Christus te vereenigen; om ons deelgenoot te maken van Christus en van al zijne weldaden. En dan ook, om ons te doen kennen, en hartelijk te doen vertrouwen, wat in Christus is en ons in Chris-

## Geloof en Woord.

Zijn denkbeelden verder uitspannende, geeft Ds. Bos in de *Vrije Kerk* thans ook zijn gevoelen over het ontstaan van het geloof, en dat wel in dier voege, dat z. i. niet alleen het *dadelijke geloof*, maar ook het *geloofsvermogen* vrucht is van zulk een werking des Heiligen Geestes, die tot stand komt door het instrument van het Woord.

Nu vragen we weer, of er ook verband is tusschen het geloof en het Woord, of de prediking des Woords. En dan kunnen wij niet anders zien, of dat verband bestaat, naar de uitspraken der Heilige Schrift. En dat verband bestaat niet alleen met het oog op het geloof, voor zoover het betrekking heeft op het bewustzijn, maar ook met het oog op het geloof als gave Gods en inlijving in Christus. Dat verband verstaan wij niet, als wij denken aan de kleine kinderen. Met hen werkt de Heilige Geest op bijzondere wijze. Echter nooit waar het Woord niet is; dat staat bij ons vast. Wij gelooven niet, dat de Heilige Geest het geloof werkt in kinderen, die buiten het Woord geboren worden; die geboren worden uit ouders, die geheel buiten het Genadeverbond staan; bijv. in kinderen van Heidenen en Mohammedanen, om maar de uiterste groep van menschen te nemen. Waat het Woord niet is, en de beloften niet zijn, kunnen wij niet aannemen, dat *daar* de Heilige Geest werkt, om het geloof te ontsteken. Het verband tusschen geloof en Woord houden wij dus vast, ook bij kleine kinderen. Doch in hen kan het geloof door den Heiligen Geest worden gewerkt, er zij nog het Woord kunnen hooren en verstaan. Hoe de Heilige Geest dat doet, weten wij niet. Maar dat Hij het doet, heeft zijn grond in de beloften, ook den kinderen der geloovigen gegeven, en tot die beloften behoort ook het geloof, door den Heiligen Geest gewerkt, zoowel als de belofte van wedergeboorte, rechtvaardigmaking en het eeuwige leven. — Wij moeten echter, tot recht verstand, bij die kleine kinderen niet blijven staan. Wij meenen, dat ook de Heilige Schrift dat niet doet. En raadplegen wij de Schrift, dan komt het verband tusschen geloof en Woord duidelijk uit. En dat niet alleen het geloof als bewuste werkzaamheid, waardoor wij al de weldaden van Christus aannemen, maar ook het geloof als vermogen, als gave Gods, en als inlijving in Christus en deelachtig worden van "des wortels en der vetigheid van Christus."

Paulus leert duidelijk, dat het geloof is uit het gehoor, en het gehoor door het Woord Gods. (Rom. 10: 17.) Doch dan moet de prediking gezegd worden, gelijk blijkt uit Lydia, wier hart de Heere opende, zoodat zij acht nam op hetgeen van Paulus gezegd werd. Ge ziet dan ook, dat de Heilige Schrift het geloof steeds aan het Woord, of de prediking verbindt. Nu eens met een: "Wie heeft onze prediking geloofd?" dan door aan het bevel der prediking aan alle creaturen het "die geloofd zal hebben" te verbinden, en dan weer door op de prediking te laten volgen: "er geloofden zooveel", of "zooveel dan zijn woord gaarne aannamen", of "opdat zij gelooven en zich bekeeren" enz. Al deze plaatsen uit te leggen in dezen zin: gaat dan heen, predikt allen creaturen, — den Heidenen bijv. — opdat zij zich *bewust* mogen worden, dat zij reeds Christus ingelijfd zijn; dat zij reeds het geloofsvermogen hebben; dat zij zelfs reeds van eeuwigheid in Christus waren. Met één woord, zoo te verstaan, dat het Woord of de prediking er alleen bij komt, om het bewustzijn der zaak, en niet de zaak zelve te werken, gaat niet aan. Het geldt hier niet een gewone werkzaamheid des verstands en des vertrouwens. Dan toch behoeft ons alleen de inhoud gezegd en verklaard te worden, en moet er gesproken, gereformeed, betoogd en aangedrongen worden, om den inhoud goed te verstaan, aan te nemen en te vertrouwen, om daarnaar te denken en te doen. Het Woord is ons *niet alleen* gegeven, om den inhoud van ons denken, weten en handelingen te bepalen. Het Woord is krachtig en als een scherp tweesnijdend zwaard. Het Woord is ook een middel, waardoor de Heilige Geest werkt. En tot het geloof werkt Hij *door het Woord*, om ons met Christus te vereenigen, opdat wij uit Christus en door Christus en om Christus alles zouden ontvangen wat tot onze volkomene zaligheid noodig is. Tot het oprecht geloof behoort meer dan iets anders kennen, *bet* kennen; iets anders vertrouwen en hartelijk vertrouwen, en ook dat werkt de Heilige Geest. In het oprecht geloof zit ook het geloofsvermogen, en in dat geloofsvermogen zit geestelijk leven, *waardoor* een mensch anders kan denken of weten; anders kan vertrouwen, en anders kan leven. Het oprecht geloof is een *levend* geloof. En dat leven des geloofs, waardoor de werking des geloofs ontstaat, werkt de Heilige Geest, door middel van het Woord, of de prediking des Woords. Dat leven des geloofs wordt niet zonder het Woord gewerkt, om dan alleen door het Woord de werkzaamheden des geloofs op te wekken en te regelen. Neen, ook het geloof, het geloof in zijn volle wezen, met alles wat er toe behoort, werkt de Heilige Geest door het Woord. Vandaar dat er in de Heilige Schrift nergens sprake is van het geloof, in welken zin ook genomen, zonder dat eerst het Woord werd gebracht, het Evangelie werd gepredikt. De prediking des Woords is dan ook niet alleen, om ons iets te zeggen wat wij te voren niet wisten, of om ons bewustheid te geven van iets dat wij te voren wel hadden, maar niet kenden, of niet wisten dat wij het hadden. De prediking des Woords is ook, en wel allereerst, om ons iets te *geven* dat wij te voren niet hadden: om ons Christus te geven; om ons met Christus te vereenigen; om ons deelgenoot te maken van Christus en van al zijne weldaden. En dan ook, om ons te doen kennen, en hartelijk te doen vertrouwen, wat in Christus is en ons in Chris-

ten geschonken is, nog dagelijks geschonken wordt, en wat wij nog van Hem te verwachten hebben.

Feitelijk is hiernede geen nieuw element in het debat gebracht.

Wie toch tusschen geloof en geloofsvermogen onderscheidt, kan niet anders stellen, dan dat het geloofsvermogen tot het nieuwe leven behoort, dat ons in de wedergeboorte wordt ingeplant.

Het komt dus op hetzelfde neer, of ik zeg dat de wedergeboorte *door het Woord* gaat, of dat ik beweer, dat de *inplanting* van het *geloofsvermogen* door het Woord geschiedt.

Ds. Bos geeft dan ook op beide vragen een gelijkkluidend antwoord.

Hij houdt staande dat beide malen het Woord instrument is, maar geeft ook beide malen toe, dat het bij de kleine kinderen *zonder* dat instrument toegaat.

Nu is eigenlijk deze laatste concessie ons reeds genoeg.

Staat toch vast, dat God het *kan* doen en het *doet* zonder het Woord, dan zou het een gansch doellooze quaestie worden, of hier een ander maal een instrumenteels tusschenschakel bijkwaam.

Die tusschenschakel toch zou dan elk karakter van *noodzakelijkheid* missen, en door niets zou bewezen zijn, dat dit instrument aan de zaak zelve iets toe of afdeed.

Ook hier komt het derhalve neer op de vraag, of het geloofsvermogen tot het *zijn* behoort, en zoo ja, of ooit het *zijn* door de *prediking* om ons kan toekomen.

Dat we nochtans op dit punt terugkomen, is dan ook alleen, om een misverstand weg te nemen.

Ds. Bos schijnt namelijk den indruk te hebben ontvangen, alsof de opwaking van het geloofsvermogen en van de geloofsdaad uit het geloofsvermogen, naar onze voorstelling *alleen* door de lezing of de prediking van het Woord tot stand kwam.

Dat nu is *niet* zoo.

Onze overtuiging was steeds en is nog, dat nooit ofte nimmer uit het geloofsvermogen hetzij het geloofsvermogen, hetzij de geloofsdaad opkomt, dan door en onder eenen nieuwe inwerking van den Heiligen Geest.

Iets waaraan we ten overvloede nog de verklarung toevoegen, dat een beroep op uitspraken der Heilige Schrift, waarin het woord: *geloof* voorkomt, ten deze natuurlijk niets uitwijst, tenzij eerst bij elk dier Schriftuurplaatsen is uitgewezen, of dat er *alleen* van het *geloofsvermogen* sprake is, of ook dat er onderscheiding tusschen *geloofsvermogen* en *geloofsdaad* bij is in acht genomen.

## Transvaal.

Van Ds. Postma, te Pretoria, in Transvaal, ontvingen we onderstaand uitvoerig schrijven, waaraan we, uit gevoel van billijkheid, gaarne plaats verleenen.

Het luidt als volgt:

Graacht Redacteur!

In de *Herant* No. 1034 kwam een stuk over Johannesburg onder mijn aandacht, waarop ik mij verplicht gevoel inlichting te geven, om misverstand en verwarring te voorkomen, en omdat het mij zeer al spijten als de Gereformeerde kerken in Nederland, door een verkeerde voorstelling van zaken, een verkeerd indruk over de kerk alhier zouden verkrijgen.

Ten eerste moet ik zeggen, heeft dat stuk mij verwonderd doen opzien, omdat ik daarin feiten duidelijk omschreven vindt, waarvan ik als consulent zeer weinig wist en waarin ik als consulent niet gekend was. Ik vond in dat stuk de acta eener vergadering, waarvan ik, zoo dicht bij Johannesburg, slechts bij gerucht wat wist, en niet eens zeker kon worden of er werkelijk zulk een gemeentevergadering zonder den consulent gehouden was. Die acta moest van over de zee voor het eerst onder mijn oog komen.

Het verwonderde mij verder, dat bij ontvangst van den brief die onderling niet dadelijk de vraag opkwam bij de luters in Nederland: "maar als dan Johannesburg en elders de belangen der Gereformeerde kerk zoo verwaarloosd worden, hebben dan die broeders daarover niet geklaagd bij hunne Algemeene Vergadering of bij hunne Synode?" Welke redenen zouden die broeders dan hebben om zoo maar hunne eigene kerkelijke vergaderingen voorbij te gaan?" Te meer daar die broeders zelve geen melding hoegenaamd maken van eenige pogingen, hunnerzijde aangewend, om de Algemeene Vergadering of de Synode (die in Maart zitting heldt) te bewegen zich den toestand van Johannesburg aan te trekken. Dit feit alleen was, dunkt mij, genoeg om de schrijvers voorerst te verwijzen naar hunne kerkelijke vergaderingen. Of meenden wij, men zou zich eerst om inlichting gewend hebben naar de vergaderingen der Gereformeerde kerk in Z.-Afrika. Inderdaad hiervan wordt de Gereformeerde kerk in Z.-Afrika door dat schrijven, en het plaatsen daarvan in de *Herant*, aan beide zijden eenvoudig geïgnoreerd. Dit vooral spijt mij innig, daar op die wijze reeds volmaakt het gevoel der Gereformeerde kerk alhier gekwetst wordt, en de goede verstandhouding tusschen de kerk hier en in Nederland zeer geschaad wordt. Dat men *fiert* is goed, maar laat alles met orde geschieden. Had men gedaan wat ik aangeef, dan zou men spoedig bevonden hebben, dat de juistheid van de voorstelling der zaken in het bewuste stuk heel wat te wenschen overliet en dat men in de geheele zaak overhaast, onordelijk en hartstochtelijk te werk gegaan is.

Maar nu over de zaak zelf. Dit antoek is niet op wetlige wijze, volgens ons Synodale Bepalingen en de Kerkorde tot stand gekomen. Zooda in de gemelde notulen staat, was er op 24 Januari eene kerkeraadsvergadering te Johannesburg onder leiding van Ds. Hamersma, die door mij verzoekt was om aldaar de avondmaalsdienst waar te nemen. Ik had geen vermoeden dat er in die kerkeraadsvergadering het beroepen behandel zou worden, daar dit volgens art. 38 onzer Synodale Bepalingen niet mag geschieden zonder overleg met, of medeweten van den wetligen consulent, of zonder behoorlijke opdracht van den consulent aan zijn plaatsvervanger. Daarenboven was ik als consulent juist bezig om schikkingen te treffen met den consulent van Krugersdorp, welke gemeente met Johannesburg meedoet in het beroep, om weder met beide kerkeraaden eene gelijktijdige bepaling te maken voor het volgende beroep. In die vergadering bepaalde de kerkeraad eene gemeentevergadering, zonder dat den consulent gemaakd werd van of het hem mogelijk was daar tegenwoordig te zijn. De kerkeraad weet dat ik veel van huis ben, maar weet ook dat, als ik te huis ben, men spoedig *niet* mij eene vergadering kan bepalen, maar men ineens overspoort naar Johannesburg. Ik kon toen aan de bepaling, door den kerkeraad gemaakt, niet voldoen, daar ik terzelfder tijd naar Rustenburg moest.

Aan den ouderling die mij in kennis kwam stellen met deze bepaling toonde ik aan, dat volgens de Synodale Bepalingen, die vergadering niet kon doorgaan zonder consulent, volgens art. 38. Toen het hooften van die vergadering is rijpelijk door ons gesproken en ook door mij aangehouden, dat de Dordische kerkorde, volgens art. 37, geen wetigen kerkeraad kent sonder den dienaar des Woords. Ik heb dien ouderling ook aangewezen wat de wetlige weg van handelen is, zoo er bij een groot gedeelte van de gemeente eene neiging voor eenen predikant uit Nederland bestaat. Ook dat met de vrije verkiezing door ons altoos gehouden, een besluit zooda die ouderling toen voorstelde om *alleen* uit Nederland te beroepen, niet overeenkomstig dat beginsel en het gebruik onzer Kerk was, en dan ook reden van verdenking tegen een Theologische School geven zou. Bij mij had die ouderling toen afgezien van het houden van die gemeentevergadering, en vond het ook billijk dat eerst de afgevaardigden van Krugersdorp en Johannesburg tijdens de Synode met elkander de zaak zouden bespreken. Bij de Synode vernam ik geruchten van eene vergadering der gemeente, gehouden onder voorzitterschap van ouderling Dusenage. Maar ook nog zulke onzekere geruchten, dat een der ouderlingen van Johannesburg mij verklaarde, dat er eigenlijk geene vergadering gehouden was. Nu blijkt het toch dat er zeer formeele acta opgesteld zijn in die gehoude vergadering en dat daarop gehandeld is. Zooda te Johannesburg de zaken gedreven worden, heeft eene gemeente geen consulent noodig. Waar in die vergadering alreeds over de nominatie van candidaten gehandeld is, kan de gemeente op die wijze ook wel zonder consulent een predikant beroepen.

Nu, wat aangaat de voorstelling van de swakke beaartiging der geestelike belangen der gemeente van Johannesburg, komen er verschillende onjuistheden in dat stuk voor. Al voor de stichting van Johannesburg als gemeente, werd die gemeente elken maand om de beurt bediend door mij en den predikant van Heidelberg. Ik geveelde toen al de noodzakelijkheid dat daar een predikant moest zijn, maar toen telde de gemeente nog maar 70 leden, meest armen, zooda de schrijver in dat stuk zelf erkent. Daarom deed ik destijds in het *Kerkblad* een beroep op de kerk in het algemeen, om de gemeente te Johannesburg te steunen. Echter in zeer korten tijd groeide de gemeente aan tot 400 leden, en werd toen ook dadelijk tot eene gemeente gesticht, en ineens bij de stichting werden er plannen gevormd om een predikant te verkrijgen, juist in dien tijd is er 10 maanden geen avondmaalsdienst geweest, hoewel de consulent plan gemaakt had, elke maand daar zelf dienst te doen of een anderen predikant daarvoor te verkrijgen. Oorzaak hiervan was de Jameson-ivval, de kort daarop gevolgde dynamiet-ontploffing, waardoor het kerkgebouw, met veel moeite opgericht, vernield was en weer moest opgebouwd worden, en het uitbreken van de pokken. Om al deze redenen vond de kerkeraad het raadzaam de dienst uit te stellen, ofschoon de consulent zich telkens bereid verklaarde om over te komen. Zoodra deze moeilijkheden overkomen waren, heeft de consulent weer geregeld gediend, dat er elke maand dienst was, en werden sonder eenig verzuim maatregelen aangewend, om met Krugersdorp een predikant te beroepen, terwijl tusschen plannen beraamd werden om een pastoor te verkrijgen. Dit alles kon natuurlijk niet in één enkelen dag klaar komen. In December 11 werd een beroep uitgebracht op Ds. Sijman van Heidelberg, Z. A. R., die met het oog op de behoeften van de Z. A. R. in 't algemeen geene vrijheid had, zijn eigen uitgebreide werking te verlaten. Ware een ander predikant beroepen, dan was thans wellicht al in de behoefte van Johannesburg voorzien.

Wat nu den predikantenmoed in de kerk in Z. A. betreft, menschen uit Europa, die slechts in Johannesburg en Pretoria leven, hebben geen begrip van het bestaan van onze kleinere gemeenten. In Europa kan een gemeente van 100 leden gemakkelijk een predikant beroepen. Dit kan een zeer gewillige gemeente van 100 leden hier niet doen, want waar die leden hier verspreid in een uitgebreid district wonen, kost het elk gezin ten minste wel f. 5; telkens als zij naar de kerk komen. Konden zij nu als in Nederland te voet 's morgens naar de kerk komen, dan kon al dat geld aangewend worden voor de kerkdienst, en zou zulk een gemeente een predikant een ruim bestaan kunnen verschaffen. Maar men kan nu eenmaal deze toestanden niet veranderen, wel theorieën opbouwen, maar dat geeft niets. Wat doen wij dus? Wij bejerven ons om kleine gemeenten op te bouwen en samen te doen werken, om een predikant te beroepen. En zooda zulke plaatsen samen gereed zijn voor een beroep, waren er telkens proponenten van de Theologische school voor die plaatsen.

Menschen die hier niet de hitte des daags gedragen hebben, kunnen gemakkelijk spreken, maar groote theorieën te verkondigen, is iets anders dan werkelijk gemeenten te beaardigen, en te verzorgen in uitgebreide districten. In als er dan in den omkree, door mij vroeger alleen beaardigd, nu vijf predikanten zullen zijn, wanneer Johannesburg en Nijlstrom hunne predikanten verkrijgen, dan moet men toch erkennen dat de kerk opgebouwd wordt.

Ten slotte wil ik nog alleen het volgende opmerken: als de kerk van Z. A. voor vele jaren alreeds de gemeente in het verre Humpata tegen groote kosten en opoffering, van een leeraar voorzien heeft, zal dan die kerk eene gemeente in haar midden verwaarloosd?

Pretoria,

28 April 1897.

P. POSTMA,  
V. D. M.

Ons is het ondoenlijk, uit de verte ten deze een onpartijdig oordeel te vellen.

Ook hierom is het zoo te betreuren, dat de kerken van Transvaal met onze kerken nog niet in nadere gemeenschap traden.

Maar na de besluiten der jongste Synode in Transvaal durven we hierop vooreerst nog minder hopen dan vroeger.

Altoos misverstand.

Zoo ook nu weer over het behoud van den naam van *kerk* in plaats van *kerken*.

En dit na al wat hierover breed en ampel in de *Herant* en op Synoden verhandeld is.

## Uit de Pers.

Ditmaal geven we onder dit hoofd een extract uit het verslag van het *Zettersch Gymnasium*.

Des Heeren goede hand schonk ons juist dit jaar niet onbelangrijk stijgen in het aantal onzer discipelen.

Telke toech het Gymnasium op 1 Januari 1896 46 leerlingen, op 1 Januari 1897 was dit cijfer geklommen tot 57, waarvan 40 intern en 19 extern. Tegenover 9 leerlingen die vertrokken (3 naar de Vrije Universiteit; 1 naar de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam voor medische studie; 2 naar de Theologische School te Kampen; 2 die niet bevorderd werden tot eene hogere klasse; 1 die de studie vaarwel zegde), werden in den loop des jaars 22 nieuwe leerlingen opgenomen, waarvan 9 in de Voorbereidingsklasse; 10 in de eerste; 2 in de tweede, 1 in de derde klasse.

Sedert 1892 is er in dit opzicht gestadige vooruitgang. In dat jaar toch bedroeg het aantal nieuw-aangekomenen discipelen niet meer dan 4; in het jaar '93 steg dit tot 8; in '94 tot 11; in '95 tot 15; in '96 tot 22.

Toch zijn wij nog niet zoover als voor den financien toestand op den duur gewenscht is. Op vermeerdering bepaaldelijk van het aantal internen moeten wij blijven hopen. Voor een restijl is in het gebouw van het Gymnasium plaats.

Het is dan ook voor het Gymnasium, voorzoover het Curatorium kan zien, van groot belang, dat aan de bedoeling der Synode streng worden vastgehouden om de inrichting te Kampen, behoudens bepaalde uitzonderingen, uitsluitend te doen dienen voor wie later hunne studien aan de Theologische School